

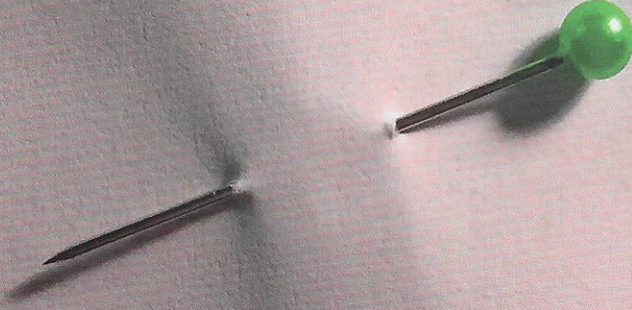

ISSN: 1304-494X
12,5 TL

BETONART

48 | 2016

Beton, Mimarlık ve Tasarım | Concrete, Architecture and Design

bir kentteki her kent üzerine üçleme

“Bir” kentte “her” kenti görmek ne kadar mümkün?

Özlem Ünsal | Bölgesel bağlam ve yerelin biricikliği tartışmalarından izin alabilirsek (eğer) yukarıdaki sorunun cevabı: Çok. Sermayenin üretimini sağlayan çarka dair tek bir hakim anlatı var ise ve her kent, siyaset/teknokrasi/toplum mühendisliği marifetiyle bu çarkın dişlilerinden biri kılınmaya çalışılıyor ise (eğer) bir kentin her kent namına bir şeyler anlatması neden mümkün olmasın? Veya -belki de daha doğrusu- nasıl mümkün olmasın?

“bir” duvarda “bütün” kentlerin tam olarak nereden yarıldığını bulmak:

Taş, beton, tuğla olduktan sonra, duvarın neyi nereden ayırdığını görmek kolay. Birbiriyle çakışmayan yollar, başka evlere çıkan sokaklar ve birbirine “ötekileşen” yaşamlar, duvarın iki yanına düşmek suretiyle birbirinden uzaklaşır gibidir. Peki taş, beton ve tuğlanın yokluğunda bu yollar, sokaklar ve yaşamlar birbirine mi çıkacaktır? Büyük olasılıkla hayır. Duvar -veya bir şeyi diğerinden ayıran her ne ise- yollar, sokaklar ve yaşamların yarıldığı yerde kendini gerçekleştiren bir durumdur. Tıpkı São Paulo’daki Paraisópolis favelası ile Morumbi konutlarını birbirinden ayıran tenis kortları, yüzme havuzları ve “yeşillendirilmiş alanlar” gibi.

Bütün kentler, çarkı döndüren farklı emek güçleri arasındaki kutuplaşma derecelerinden

yarılır. Fakat duvarın imlediğinin aksine, ayrı taraflara düşen yaşamlar birbirinden uzaklaşamayacak derecede birbirine bağımlıdır. Bu "ötelenemeyen" yakınlık denkleminde bir taraf diğerini taşıırken, diğeri taşıyanı yeniden üretmeye devam eder.

"bir" bisikletlide emeğin katettiği toplam mesafeyi hesaplamak:

Micha X. Peled'in yönettiği Küreselleşme Üçlemesi'nin ikinci filmi *Mavi Çin* (2005) küresel tekstil üretiminin alt ve üst hiyerarşisindeki karakterler üzerinden, Güney Doğu Asya'daki ucuz emek pazarını konu alır. Temel anlatı, polis emeklisi Mr. Lam'a ait kot fabrikasında çalışan Jasmine, Orchid ve Li Ping'in yaşam ve çalışma koşulları üzerine kuruludur. Jasmin, Orchid ve Li Ping kendileriyle benzer statüde çalışan yüzlerce emekçi gibi, fabrikanın yanı başına inşa edilmiş "işçi yurdu"nda yaşar. Haftanın yedi günü, günde yirmi saatlik bir mesai karşılığında saatte yaklaşık 6 sent kazanırlarken, sıcak su ve yemek masrafları maaşlarından düşülür.

Jasmine, Orchid ve Li Ping için yegane tatil zamanı Çin Yeni Yılı'na denk düşer fakat onlar için yeni yılı aileleriyle birlikte geçirmek uzak bir hayaldir. Çalışabilmek için uzak köylerden fabrikaların bulunduğu kasabalara ve şehirlere göçen milyonlarca işçi gibi Jasmine, Orchid ve Li Ping de ailelerinden ayırdır ve eve gitmeleri belli bir parasal birikim olmaksızın mümkün değildir. Bu da Sichuan'daki bir köyden gelen Jasmine için iki yıllık bir bekleme süresi anlamına gelir.

Shaxi'den Sichuan'a gidebilmek için iki yıl süreyle saati 6 sentten günde yirmi saatlik mesai (eksi sıcak su ve yiyecek masrafı) gerekiyorsa, bir bisikletli aynı birikimi edinebilmek için toplam kaç kilometre pedal çevirmelidir? Bu mesafe çarkın dönmesi için yeterli midir?

"bir" yüksek yapıdan kentlerin tüm zenginlik ve yoksulluğuna tanıklık etmek:

Jean Gottman 1966 tarihli "Neden Gökdelen?" ("Why The Skyscraper?") başlıklı makalesinde, gökdeleni modern hayat ile kapitalizmin arsızlığı arasında bir yere konumlandırdıktan sonra, "gökdeleni bakınca görünen" üzerine şunları der:

"Şehrin iç yaşamı -veya en azından merkezi- [binanın] dış yüzeyine, toplumun geri kalanına

yansır. Geçmişte sokağa bakan, gözlemci konumunda olan binanın içindekilerdi. Şimdi o kocaman, hareketli ve karartılmış pencerelere bakıp onları okuyanlar binaların dışında kalanlar."1

Gottman yüksek binalardan görüne karşı kayıtsızdır. Dönemin mimar ve mühendislik ufuklarını zorlayan; yerden yükseldikçe "kimi gelenek ve değerleri yok eden" ve bunu yaparken de yeni bir tür mistisizmi doğuran bu ayrıcalıklı yapılar, çarkın ürettiği ekonomik güce dair iştah kabartıcı bir şeyler söyler. Böylece sokağın anlattıkları, binaların anlattıklarının yanında geçersizleşir. Oysa ki binaya dışarıdan bakanlar için de, binadan dışarı bakanlar için de manzara hep vardır. Yüksek binalara eşlik eden güvenlik görevlileri, kilitler, kameralar, sokaklar, duvarlar, bisikletliler, fabrikalar. Li Ping ile arkadaşları ise binaya dışarıdan bakanlar için de, binadan dışarı bakanlar için de manzaraya dahildir. Kent, tam olarak bu manzaraların tezatlık ve uyumunun toplamında varlık bulur.

Gabriel Mascaro imzalı 2009 yapımı *Gökdeleni (Um Lugar ao Sol)* filminde, bir gökdelenin en üst katında yaşayan varlıklı bir kadın, geceleri favelalarda başlayan silahlı çatışmaların yarattığı havai fişek görüntüsünün heyecanlı tarifini "Trajik, ama çok güzel!" sözleriyle noktalar. Bingöl Elmas'ın yönettiği *Komşu Komşu Huu'*da (2014) ise İstanbul, Feriköy sakinlerinden biri, mahallelerinin yanı başında yükselen rezidansa bakarak, "Balkonları bile yok; nasıl yaşıyorlar bilmiyorum," der.

São Paulo'daki bir duvar Sichuan'daki bir köy ile Resif'teki bir gökdeleni birbirinden ayırırken, Feriköy'deki bir rezidansın penceresi Shaxi'deki fabrikalara açılabilir.

Dışliler çarkı döndürdükçe, neden mümkün olmasın? Veya -belki de daha doğrusu- nasıl mümkün olmasın?

1 J. Gottmann, "Why the Skyscraper?", *Geographical Review*, cilt. 56, sayı 2 (Nisan 1966), s. 190-212.

Fotoğraf:

Totem #5, 2009-2011 ©Alain Delorme